

Міністерство освіти і науки України
Дніпропетровський педагогічний коледж
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара

Предмет Основи філософських знань
(філософія, релігієзнавство)

Тема 2 Філософія Стародавнього світу.

*Дошкільне відділення
Базова загальна середня освіта*

Розроблено викладачем: О. С. Коваль
Розглянуто та затверджено
на засіданні циклової комісії
суспільно-гуманітарних дисциплін
Протокол № ____ від _____ р.
Голова циклової комісії _____ Є. М. Моренко

Навчально – методична карта заняття № 3-4

Назва та № спеціальності 5.01010101 Дошкільна освіта

Рівень підготовки базова загальна середня освіта

Дисципліна Основи філософських знань (філософія, релігієзнавство)

Тема: Філософія Стародавнього світу.

Тип заняття: Лекція

Мета заняття виявлення особливостей та основних закономірностей розвитку античної філософії, визначення загальних рис провідних філософських напрямів цього періоду, а також з'ясування їх місця, ролі і значення в історичному й сучасному контекстах.

Забезпечення заняття:

** роздатковий матеріал*
підручники, інформаційні технології

** ТЗН*
Ноутбук, мультимедійний проектор, екран

Література:

Базова, основна

1. Арутюнов В. Ф. Філософія (навч-метод. посібник для самост. вивчення)— К., КНЗУ, 2001.
2. Бичко І. В. Філософія: Курс лекцій. — К., 2003.
3. Герасимчук А. А., Тимошенко З. І. Курс лекцій з філософії. — К., 1999.
4. Надольний І. Ф. Філософія: посібник. — К., 1999, 2000, 2004.
5. Огневюк В. О., Утюж І. Г. Філософія для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. — К.: Грамота, 2010. — 256 с.: іл..
6. Петрушенко В. П. Основи філософських знань. Посібник - Новий світ, 2003.
7. Спиркин А. Г. Философия. Учебник.— М., 1999.

Інформаційні ресурси:

1. <http://www.darkelly.info>
2. <http://www.znaimo.com.ua>

3. <http://www.intencia.ru>
4. <http://www.philosophy.ru>
5. <http://www.anthropology.ru>

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

- організація студентів;
- повідомлення теми лекції;
- запис теми, плану, літератури.

Викладення матеріалу за планом

- 1. Провідні ідеї та напрямки філософії Стародавньої Індії.**
- 2. Провідні ідеї та напрямки філософії Стародавнього Китаю.**
- 3. Античний світ як колиска європейської філософської думки.**

Література

Базова

1. Арутюнов В. Ф. Філософія (навч-метод. посібник для самост. вивчення) — К., КНЗУ, 2001.
2. Асмус В. Ф. Античная философия. М., 1998.
3. Бичко І. В. Філософія: Курс лекцій. — К., 2003.
4. Богомолов А. С. Диалектический логос: становление античной диалектики. М., 1982.
5. Волошинов А. В. Пифагор: союз истины, добра и красоты. М., 1993.
6. Герасимчук А. А., Тимошенко З. І. Курс лекцій з філософії. — К., 1999.
7. Доброхотов А. Л. Учение досократиков о бытии. М., 1980.
8. Жмудь А. Я. Наука, философия и религия в раннем пифагореизме. СПб., 1994.
9. Кессиди Ф. Х. Гераклит. М., 1982. История философии в кратком изложении. М., 1994.
10. Лурье С. Я. Демокрит: Тексты, перевод, исследования. Л., 1970.
11. Мареев С. Н., Мареева Е. В. Введение в историю философии. Ч. 1. Античная философия. М., 1995
12. Надольний І. Ф. Філософія: посібник. — К., 1999, 2000, 2004.
13. Огневюк В. О., Утюж І. Г. Філософія для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. — К.:Грамота, 2010. — 256 с.: іл..
14. Петрушенко В. П. Основи філософських знань. Посібник - Новий світ, 2003.
15. Рожанский И. Д. Анаксагор. М., 1972.
16. Семушкин А. В. Эмпедокл. М. 1994.
17. Спиркин А. Г. Философия. Учебник.— М., 1999.
18. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. М., 1991.

ДЖЕРЕЛА

1. Гегель Г. В. Ф. Лекции по истории философии. Книга первая. СПб, 1993.
2. Фрагменты ранних греческих философов. Ч. 1. М., 1989.

Інформаційні ресурси:

1. <http://www.darkelly.info>
2. <http://www.znaimo.com.ua>
3. <http://www.intencia.ru>
4. <http://www.philosophy.ru>
<http://www.anthropology.ru>

II. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

- закріплення вивченого матеріалу;
- відповіді на запитання студентів;
- підбиття підсумків;
- завдання для самостійної поза аудиторної роботи. Опрацювати відповідний до теми параграф підручника.

СТРУКТУРА ЛЕКЦІЇ

Тема 2 Філософія Стародавнього світу.

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ.

Своєрідність античної філософії характеризують наступні ключові поняття:

Космоцентризм – філософський напрямок античності, система філософських поглядів, що з'явилася в Стародавній Греції, за якою світ сприймається як космос, різноманітний, гармонійний і, водночас, здатний вселити жах. Всі явища навколишнього світу розглядалися через призму космосу.

Атомізм – принцип пояснення єдності і різноманітності світу вічним рухом і взаємодією атомів, вчення про дискретну будову матерії; в сучасній науці атомістика є теоретичним поясненням єдності перервності і неперервності частинок матерії, їх взаємозв'язку та взаємоперетворення.

Атомістика була і залишається ареною боротьби матеріалізму проти ідеалізму, діалектики проти метафізики.

Релятивізм – (від лат. *relativus* — відносний) — методологічний принцип, який полягає у метафізичній абсолютизації відносності і умовності змісту пізнання. Суть даного філософського напрямку: всяке знання відносно неусталене, суб'єктивне, залежить від людини.

Фаталізм – (від лат. *fátalis*— визначений долею) — визнання панування над суспільством і людиною невідворотних сил, які наперед визначають їх долю.

Логос - (грец. *λόγος*) — термін старогрецької філософії, який вживали Геракліт, Платон та інші в значенні закон. Логос — «слово, наука» «слово, мова» . В античній філософії Логос — це термін для позначення загального закону основи світу. Стоїки трактували Логос як *світовий розум*, якому підкоряються природа і людина, іноді як «вічний» і «живий» Бог.

Вивчення нового матеріалу.

План

1. Провідні ідеї та напрямки філософії Стародавньої Індії.
2. Провідні ідеї та напрямки філософії Стародавнього Китаю.
3. Античний світ як колыска європейської філософської думки.

Філософія виникла в 6 – 4 ст. до н. е. одночасно в 3-х цивілізаціях: індійській, китайській і грецькій. Про зародження філософії свідчить протиставлення загальноприйнятих думок про світ справжнім знанням про нього – істині. Філософія починається там і тоді, де і коли виникає сумнів щодо пануючих думок, коли фіксуються розбіжності загальноприйнятого і справжнього.

1. Провідні ідеї та напрямки філософії Стародавньої Індії.

Початок філософського мислення Індії - середина 1 тис. до н. е. Світогляд індійського суспільства викладений у *Ведах* – міфи, розповіді про предків, богів, заклинання. З їх назвою споріднено наше слово «відати», «знати». Веди записані на листях пальми ~ за 1,5 тис. років до н. е. З філософ. погляду найцікавішими є тексти під назвою *«Упанішади»* (від слова «сидіти поруч»; мається на увазі – поруч з учителем, тобто це тексти-пояснення таємних знань, що містяться в основних текстах «Вед» - самхітах).

Упанішади містять:

- найдавніші версії виникнення світу, серед яких: виникнення світу із зайця, виникнення світу внаслідок глибокого сомозосередження (*манасу*) первинного духу, внаслідок жертвопринесення (ідея, згідно якої народження та смерть невід’ємні одне від одного);
- позитивну оцінку ролі пізнання як сомозосередження на первинних сутностях світу.

Виникненню філософських шкіл Старод. Індії передували впливові духовні рухи, які містили філософсько-світоглядні ідеї і були спрямовані на звільнення людини від нескінченних блукань душі і досягнення нею стану *«мокші»* - повного блаженства. До таких рухів належали: джайнізм, йога та буддизм.

Джайнізм (від слова «джіна» - переможець) - закликав людину підпорядковувати своє життя суворим аскетичним регламентаціям. (*Аскетизм — спосіб життя, що характеризується самообмеженням, скромністю та стриманістю. Мета - досягти певних духовних цілей або набутти надприродних здібностей.*) Якщо людина здатна це витримати та ще й не заподіяти шкоди жодній істоті, вона ставала переможцем карми.

Йога – впорядкування, гармонізація фізичного, психічного та духовного станів людини.

Буддизм. Засновник принц Гаутама Сіддхартха (563 – 483 р. до н. е). Захищений з дитинства від життєвих прикрощів, негараздів, він був вражений випадково побаченими фактами людського старіння і смерті.

Пройшовши через сповідання різних етичних учень, Гаутама врешті-решт сів під сандаловим деревом, давши собі слово не зрушити з місця доти, доки не знайде відповіді на основні питання життя. Тут на нього нашло просвітлення, і він став Буддою (просвітленим, знаючим), проголосивши учням 4 основні істини:

- ✓ життя – це страждання (народження, хвороба, старість і т. д.);
- ✓ причиною страждань є бажання і жага життя;
- ✓ припинення страждань можливе лише шляхом відмови від спраги життя, залишення її;
- ✓ шлях до позбавлення страждань: правильні судження, рішення, мова, устремління, правильне життя, увага, правильне зосередження).

Людина, яка здатна пройти вказаним шляхом, стає Буддою і досягає стану «нірвани» - повного припинення будь-яких хвилювань та розчинення у початковій тиші світу.

Іноді нірвану описують так: у суцільній темряві на поверхні океану плаває лампа з вогником, що ледве освітлює верхню частину простору. Олія у лампі поступово вигоряє, і вогник згасає. Коли він згасне остаточно, ніхто не зможе сказати, де небо, де вода, а де лампа. Все розчиниться у всьому.

& **Ганг** – річка в Індії. На її берегах проходять кремації, над водою розсіюють попел померлих та здійснюються обрядові купання.

Індуїзм («вічна релігія», «вічний шлях», або «вічний закон») — стародавня національна релігія. Індуїзм — це третя за кількістю послідовників релігія у світі після християнства та ісламу. Індуїзм сповідує понад 1 млрд людей, з яких близько 950 млн проживають в Індії та Непалі.

Богом вважався сам вогонь, його називали **Агмі**. Мітра був сонячним богом, який усе бачить.

Шахи в Індії винайдено.

2. Провідні ідеї та напрямки філософії Стародавнього Китаю.

Духовним каноном життя Стар. Китаю є «П'ятикнижжя» («У-цзінь»). Світ утворив першопредок Пань-Гу, який розколовши первинне яйце, відділив Небо від Землі. На Небі запанували ідеальні закони буття, на Землі навпаки – стихійність, випадковість. Людина і держава поєднують у собі властивості як Неба, так і Землі. Тому перед людиною відкривається можливість вибору між двома відмінними типами поведінки.

Все на світі є результатом взаємодії двох протилежних початків буття – *Інь і Янь*. Інь уособлює темний, вологий, пасивний (жіночий) початок буття, а Янь – світлий, сухий, активний (чоловічий). Внаслідок взаємодії Інь та Янь утворюють 5 світових стихій: вогонь, вода, земля, дерево та метал. Людину розглядають як органічну частину Космосу.

- **КОНФУЦІАНСТВО**. Заснував Конфуцій (551 – 479 рр. н. е.)
Приділялась увага людським стосункам.

<u>Шляхетна людина</u>	<u>Погляди Конфуція на людину</u>
<u>Низька людина</u>	

Вибудовує свою поведінку до волі Неба;	не має внутрішніх переконань;
--	-------------------------------

у її душі діє добродійність;

живе за принципами поваги до батьків,

людинолюбства, викон. ритуалів.

діє під впливом юрби або безпосередніх життєвих потреб.

«Шляхетний муж дбає про обов'язок, а низька людина про зиск».

На запитання, чи можна одним лише реченням виразити правило, якого треба дотримуватися усе життя, - учитель відповів: ***«Людино! Чого не бажаєш собі, того не роби й іншому».***

Шанування традицій : «Той, хто повторює старе і довідується про нове, може бути проводирем».

Найпершою умовою щасливого життя у державі К. вважав дотримання принципу *«виправлення імен»*: «Правитель завжди буде правителем, слуга – слугою, ..». Кожен повинен займатися тією справою, для якої його призначила суспільна роль. Порушення цього принципу веде до безладдя.

- **ЛАО – ЦЗИ** (6 – 5 ст. до. н. е.). *Даосизм* – вчення, згідно з яким природа і життя людей підпорядковані загальному божественному закону ДАО.

Дао – його тлумачать як універсальний закон світобудови, як людську долю і як закон правильного мислення. Тобто «дао» пронизує собою усе, що існує, знаходячи, врешті, своє виявлення у правильному спрямуванні думки.

«Чим далі йдеш, тим менше пізнаєш».

3. Античний світ як колыска європейської філософської думки.

Слово «античний» в перекладі з латинської означ. «давній». Давньогрецька філософія виникла у 6 ст. до н. е. Етапи розвитку антич. філософії:

- **I –й етап** - VI – V ст. до н. е. Його називають натурфілософським, або рання класика. У центрі уваги філософів того етапу стояли проблеми фізики (природи), Космосу, Всесвіту. Період становлення рабовласницьких полісних демократій.
- **II - й етап** – IV – III ст. до н. е. Висока класика. Період розквіту демократії. Поворот мислителів від зовнішнього світу до людини, домінування політичної, етичної та гносеологічної проблематики.
- **III –й етап** – III ст. до н. е. – V ст. н. е. – пізня класика, або завершальний етап античної філософії. Це епоха еллінізму та Римської імперії, криза рабовласницького способу виробництва, занепад держав-полісів. Домінування етико-релігійної проблематики. До нього у свою чергу входять періоди: елліністична філософія (IV – I ст. до н. е.), олександрійська філософія (I ст. до н. е. – початок VI ст.), давньоримська філософія (II – VI ст.). Для нього характерне не стільки висування нових ідей, скільки осмислення, уточнення, коментування ідей і вчень, створених мислителями попереднього періоду.

1 – й етап – 6 – 5 ст. до н. е.

Натурфілософія – сукупність філософських спроб тлумачити природу через переживання людиною природи або за допомогою основних знань природничих наук.

Піфагор (580 – 500 до н. е.) та його послідовники вбачали основу світу в числах, у кількісних пропорціях. У всьому – у русі планет, архітектурі, звучання струни – вони прагнули відкрити кількісні відношення, числову гармонію. Все існуюче в просторі та часі має кількісні виміри. (Піфагореїзм).

Геракліт (544 – 483) продовжив розвиток натурфілософії. Вважав, що першоосновою всього є вогонь. Стверджував: «все тече, все змінюється, не можна двічі ввійти в одну й ту саму річку, оскільки і води будуть не ті, та й людина стане іншою». Космос не створений ні богами ні людьми, він завжди був, є і буде вічно живим вогнем, який закономірно загоряється і так

само згасає. Йому належить геніальний здогад про боротьбу протилежностей як джерело руху, становлення.

Демокріт (460 – 370 до н. е.) висловив думку про те, що всі речі складаються з найдрібніших частинок – атомів.

Першоосновою буття Демокріт вважав ідею неподільності атомів. Він переконував, що на основі атомів і пустоти можна поєднати буття і небуття. Атоми – буття, їх відсутність (пустота) – небуття.

2 – й етап - IV – III ст. до н. е.

Увага мислителів перейшла від об'єкта до суб'єкта, від світу до людини як джерела всіх проблем філософії, до питань теорії пізнання. Такий підхід називається антропоцентризмом.

АНТРОПОЦЕНТРИЗМ – філософський принцип, згідно з яким людина вважається центром Всесвіту, найвищою метою всього, що відбувається у світі.

Софісти (з давньогрецької – мудреці). Ідеологи давньогрецької демократії.

Софісти першими усвідомили протилежність людини і світу, суб'єктивного й об'єктивного. **Протагор** проголосив людину «мірилом всіх речей».

Софісти головну увагу приділяли аналізу пізнавальних спроможностей людини. Основним своїм завданням філософи вважали не набувати знань про світ, а виховувати людей, навчати їх жити. Істин стільки, скільки людей.

Сократ (469 – 399 до н. е.). За переказами він був неписьменний, не залишив написаних творів. Про його погляди можна дізнатися з творів Платона.

Знання для Сократа є джерелом моральної досконалості людини.

Обґрунтування розумом моральності було великим кроком уперед. Проте такий підхід ставив під сумнів святість традиційних норм, бо традиції, піддані критиці розуму, втрачають свою святість. За це нібито руйнування традиційних норм афіняни засудили Сократа до страти. Він помер, добровільно випивши чашу з отрутою, хоча мав змогу втекти з Афінів.

Платон (427 – 327 до н. е.). Ідеї є праобразом речей, а речі – це своєрідні матеріальні тіні ідей.

Процес пізнання речей він зводить до пригадування. Людська душа є безсмертною. До втілення в людину вона жила у світі ідей, безпосередньо споглядала ідеї. Втілена в людину, душа через відчуття сприймає речі, які нагадують їй ідеї.

Його вважають творцем першої систематизованої концепції об'єктивного ідеалізму.

Аристотель (384 – 322 до н.е.) – учень Платона. *«Платон мені друг, але істина дорожча».* Аристотеля вважають батьком формальної логіки. У людині виділяє три різні душі – рослинну (відповідає за споживання, ріст і розмноження), тваринну (відчуття, жадання) і розумну, яка властива тільки людині. Розум людини є безсмертним, після її смерті він зливається із всесвітнім розумом.

Досягнення щастя індивіда можливе тільки через державу, яка є втіленням добродетельного життя.

3 – й етап - – III ст. до н. е. – V ст. н. е.

Стоїцизм – напрям давньогрецької філософії епохи еллінізму, який зосереджується на етичних проблемах, закликав людину до життєвої мудрості. У світі панує фатум – невблаганний закон долі, якому не варто опиратися. Треба зберігати мужність духу.

Засновником стоїцизму був *Зенон з Китіону* (336–264 рр. до н. е.).

Сенека (4 р. до н. е. – 65 р. н. е.), *Епіктет* (50–138 рр.), *Марк Аврелій* (121–180 рр.) – представники стоїцизму у Давньому Римі. Коли соціальні катаклізми руйнують впорядкованість життя, відбувається загальний занепад моралі, мудрець прагне звільнитись від влади зовнішнього світу. Оскільки до світу його прив'язують чуттєві бажання та пристрасті, мудрець повинен навчитися гальмувати їх.

Стоїки закликали мужньо переносити удари долі, не брати нічого близько до серця – ні втрат, ні успіхів.

Ідеал мудреця – свобода від пристрастей, від чуттєвих бажань (apatія). Пізнання необхідне тільки для практичного життя.

На думку стоїків, соціальний стан (цар чи раб), походження (варвар чи грек) важать мало, головне – мудрість людини. Вона єдина по-справжньому поділяє людей на мудреців і дурнів.

Закріплення вивченого матеріалу Запитання

Підбиття підсумків.

- Д/З:
1. Вивчити конспект.
 2. Опрацювати відповідний параграф підручника.
 3. Дати письмові відповіді на запитання.